

Fråga om rättsliga förutsättningar förelagt för ett beslut om husrannsakan i transportmedel

---

Bakgrund

Efter en anonym anmälan till JO och efter att ha granskat Polismyndighetens i Västernorrlands län handlingar i ärendet, beslutade chefsJO Eklundh att inleda en förundersökning om misstänkt tjänstefel. Under förundersökningen hölls förhör med tre polismän och en assistent. Förundersökningen lades ned eftersom det inte längre fanns anledning att anta att brott hade begåtts. Vid förundersökningen och utredningen i övrigt i ärendet framkom bl.a. följande.

En person ringde den 1 juni 2000 strax före kl. 23.00 till SOS Alarm AB och uppgav att det i en viss lägenhet hade förekommit skottlossning och att en namngiven skottskadad kvinna fanns i lägenheten. När man kontrollringde till det telefonnummer från vilket larmet ringts in, nådde man endast ett mobilsvar på finska. Inspektören AA utsågs till polisinsatschef och beordrades till platsen. På plats begärde han bl.a. ett beslut om husrannsakan i transportmedel. Vaktavande befälet, inspektören BB, beslutade i enlighet med hans begäran. Syftet med detta beslut var att kontrollera de fordon som lämnade det bostadsområde där lägenheten var belägen. Kontrollen gick till på så sätt att fordonen stoppades varefter registreringsnumren noterades och förarnas körkort kontrollerades. Polismännen gjorde också en allmän kontroll för att se om något såg misstänkt ut. Inga bagageutrymmen öppnades och ingen bil genomsöktes. I lägenheten genomfördes en husrannsakan med hjälp av nycklar till denna. Vid husrannsakan påträffades lägenhetsinnehavaren som låg och sov. Det fanns inga spår eller annat som tydde på att det som anmälts till SOS Alarm AB hade inträffat där. Lägenhetsinnehavaren hade ingen förklaring till larmet.

I ett beslut den 10 november 2000 anförde *chefsJO Eklundh* bl.a. följande.

Bedömning

Beslutet om husrannsakan i transportmedel

För att söka efter någon som skall gripas, anhållas eller häktas som misstänkt för ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller försök till ett sådant brott, får husrannsakan företas i transportmedel på viss plats,

om det finns särskild anledning att anta att den sökta kan komma att passera platsen (28 kap. 2 a § RB). Åtgärden skall alltså föregås av en sannolikhetsprövning. Husrannsakan med stöd av denna bestämmelse kan bli aktuell t.ex. utmed tänkbara flyktvägar från brottsplatsen (Fitger, Rättegångsbalken del 2 s. 28:10b).

Av utredningen framgår att inspektören BB beslutade om husrannsakan i de fordon som kunde komma att lämna det område där lägenheten fanns. Han grundade sitt beslut på bedömningen att det kunde vara fråga om ett sådant grovt brott som åsyftas i 28 kap. 2 a § RB och att det fanns en risk för att gärningsmannen skulle lämna området i ett fordon.

Den grundläggande förutsättningen för att husrannsakan i transportmedel skall få företas är att den eftersökta skall bli föremål för ett tvångsingripande av det slag som anges i bestämmelsen, dvs. gripande, anhållande eller häktning. Uttrycket ”skall anhållas eller häktas” avser verkställighet av ett redan fattat beslut om anhållande eller häktning (jfr vad som sägs om innebörden av detta uttryck i JO 1993/94 s. 66). Uttrycket ”skall gripas” syftar däremot på ett nära förestående beslut om frihetsberövande fattat av en polisman. Som ett exempel på en sådan situation kan nämnas att en person, som får gripas med stöd av 24 kap. 7 § första stycket RB och som med anledning härav förföljs av en polisman, försvinner in i en bil eller något annat transportmedel.

I det här aktuella fallet fanns det inte något anhållnings- eller häktningsbeslut. Det förhöll sig inte heller så att något gripande av en misstänkt gärningsman som hade iakttagits eller lokaliserats av polisen var nära förestående. Av utredningen framgår i stället att polisen inte hade fått någon som helst uppgift om någon gärningsman. Gärningsmannen – om någon sådan över huvud taget fanns – var således helt okänd för polisen. Det står redan av dessa skäl klart att det vid tillfället saknades rättsliga förutsättningar att tillämpa bestämmelsen i 28 kap. 2 a § RB.

Av förhören med inspektören AA och polisassistenterna CC och DD framgår emellertid att BB:s beslut om husrannsakan i transportmedel inte kom att verkställas på annat sätt än genom att polismännen, efter att ha stoppat fordonen, såg in genom dessas rutor samt noterade fordonens registreringsnummer och i vissa fall också förarnas personnummer. Polismännen gjorde däremot inte några undersökningar invändigt i fordonen eller i dessas bagageutrymmen eller andra dolda utrymmen för att försöka finna en gärningsman. DD har beskrivit förfarandet som en ”lätt och flyktig kontroll”.

Som framgår av redogörelsen i det föregående har AA betecknat det förfarande som nyss har beskrivits som husrannsakan i transportmedel. Också CC har använt detta uttryck, och han har till yttermera visso dokumenterat de iakttagelser som gjordes i en handling som rubricerats som ”Husrannsakan enl. RB 28:2 a”. Det står således klart att polismännen har missuppfattat innehållet i bestämmelsen om husrannsakan i transportmedel. Jag utgår därför från att berörda polismän informeras om innebörden av denna.

Jag vill i sammanhanget erinra om att en polisman enligt 22 § polislagen (1984:387) har rätt att under vissa förutsättningar stoppa ett fordon eller annat transportmedel. Bestämmelsen gör det bl.a. möjligt för en polisman att stoppa ett transportmedel, om det finns anledning att anta att någon som färdas i detta har gjort sig skyldig till brott. Av detta krav på en konkret brottsmisstanke mot någon som färdas i transportmedlet följer att bestämmelsen inte ger polisen rätt att stoppa ett transportmedel i rent spaningssyfte (se Berggren– Munck, Polislagen, 3:e uppl. s. 141 f. och Rikspolisstyrelsen, Polislagen med kommentarer, s. 109).

Sedan det genom CC:s och DD:s uppgifter framkommit att fordonskontrollen företagits på det sätt som har beskrivits i det föregående, fanns det inte längre grund för antagande att något tjänstefel hade ägt rum i samband med denna. Som framgår av det nyss sagda innebär detta emellertid inte att förfarandet framstår som godtagbart.